

Vladimir Nabokov'un Kahramanı, Savunmasını Arıyor

LUJİN SAVUNMASI

Mavikale'nin bu sayısında Vladimir Nabokov'un aynı adlı romanından perdeye yansıtılan bir filmi tanıta-cağım: Lujin Savunması

Perde, karanlık bir tünelde ışığa doğru yol alan bir lokomotifin mekanik sesiyle açılır. Lokomotifin sürüklediği vagonlardan birinde oturan genç adam defterine heyecanla bir şeyler yazmaktadır. Satrançsever izleyici kısa sürede yazılanların satranç notasyonu olduğunu anlar. Genç adam bir açılış üstünde çalışmaktadır: **1.d4 f5 2.e4 fxe4 3.♖c3 ♗f6...** Adam, bir ara yazmayı bırakıp seyahatlerde kullanılan türden bir satranç takımını çıkarır, sıradan izleyici ise işte ancak o zaman filmin satrançla ilgili olduğunu kavramaya başlar. Trenin ulaşmak üzere olduğu istasyonda, etrafı siyah taşlarla çevrili beyaz bir vezir gibi, sakın ve kendinden emin duran, genç ve güzel bir kadın beklemektedir. Kadının gözleri bir ara istasyonun duvarında duran İtalyanca yazılmış bir afişe takılır: Bir satranç şampiyonasının ilanidir bu. Tren istasyona yaklaşınca, dağınık satranç taşlarının telaşla yerlerine dizilip yeni bir oyuna hazırlanması gibi, üniformalı bando takımı toplanıp yerini alır. Trenle gelen önemli konuk için bir marş çalmaya başlar. Güzel kadın, trenden inen bir başka kadını, annesini karşılar. Anne bando takımının çıkardığı sestten rahatsız olmuştur: "Nedir bu yaygara?" Gerçekten kimdir bu, kendisi için tören düzenlenen ancak trenden bir türlü inmeyen önemli kişi? Karşılama komitesinin başkanı o dalgın genç adamı vagonun birinde hala çalışırken bulur: "Hoş geldiniz usta, hoş geldiniz!" Konukların ağırlandığı otelde de aynı ilgi sürecektir, karşılama komitesinin başkanı "Gelen ilk yarışmacımız sizsiniz." derken duyduğu heyecanı gizleyemeyecektir.

Kısa süre sonra zamanın 1920'li yıllar olduğu, sakın bir Avrupa kentinde, doğanın

Filmin Künyesi

Türkçe adı	Lujin Savunması
Orijinal adı	The Luzhin Defence
Yönetmen	Marleen Gorris
Yapım yılı	2000
Yapımcı ülke	İngiltere, Fransa
Orijinal dil	İngilizce
Süresi	109 dakika
Oyuncular	John Turturro, Emily Watson, Geraldine James, Stuart Wilson, Fabio Sartor

IMDB Puanı 6.9

içine yuvalanmış bu güzel otelde dünya satranç şampiyonasının yapılacağı anlaşılır. Adının Natalia olduğu anlaşılan genç kızın ve annesinin satrançla ilgileri yoktur, annenin kızı için varlıklı ve saygın bir eş arayışını saymazsak, onlar yalnızca eğlenmek için gelmişlerdir buraya.

Seyircinin bütün dikkati ilk gelen satranç ustasının üstünde yoğunlaşır. Ancak ilerleyen her sahnede, satranç ustası Aleksandr

İvanoviç Lujin, satrançsever izleyicide giderek daha çok hayal kırıklığı yaratan bir rol çizer: Giysilerinin bulunduğu ortamları uyumlayacak kadar özensiz seçilmiş oluşu, beceriksiz davranışları, akıcı konuşmaktan yoksun oluşu, yaşadığı dünyadan koptuğunu hissettiren dalgınlığı... Ancak bu özellikleri Natalia'nın ondan hoşlanmasını engellemez.

Bir gün yürüyüş sırasında Lujin cebinden kalemini ve camdan bir satranç taşı, beyaz bir şahı, düşürür. Natalia'nın bunları toplayıp Lujin'e vermesi ile tanışma ve ilk görüşte aşk başlamış olur.

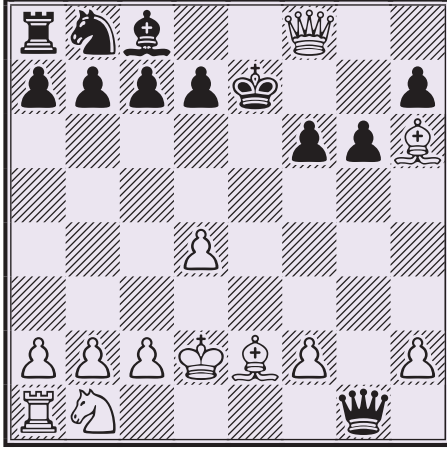
Yönetmen sık sık geriye dönüşlerle Lujin'in geçmişini anlatır bize. Lujin varlıklı bir ailenin tek çocuğudur. Teyzesi ile arasında çok kuvvetli bir sevgi bağı kuruludur. Anne ve babası arasında sorunlar vardır, baba ile teyze arasındaki karşılıklı duygusal yakınlık aile içindeki sorunları daha da ağırlaştırmaktadır. Teyzesinin babasına hediye ettiği, taşları camdan olan görkemli bir satranç takımı Lujin'in hayatını değiştirecektir. Bu takımla teyzesinden satranç öğrenen Lujin, bu oyuna tutkuyla bağlanır. Hatta satranç oynamak için okuldan kaçmaya

Genç Lujin (Alexander Hunting), teyzesinden (Orla Brady) satranç öğreniyor.

başlayacak, böyle günlerin birinde teyzesinin bir arkadaşı ile ilk ciddi maçını yapacaktır.

Teyzenin arkadaşı - Lujin

Siyah hamlededir.

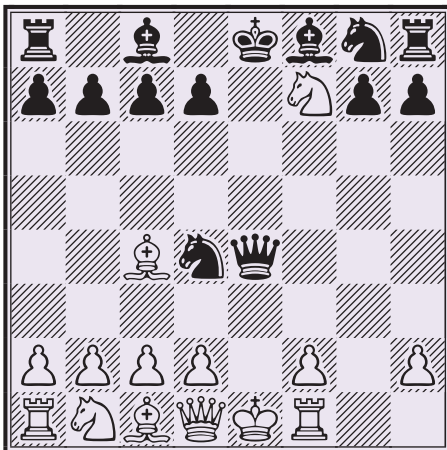
1...♟e6 2.♞g8+ ♟f5 3.♞d5# 1-0

Aldığı yenilgilerden ders alan Lujin'in, oyununu ilerletirken ders başarısını düşürmesi, ailesinin okula çağırılmasına neden olur. Babası, geleceğinden endişe etmeye başladığı Lujin'e faydası olacağını düşünerek satranç öğretmeye karar verecek, ancak onunla satranç oynamaya başladığında çok büyük bir şaşkınlığa uğrayacaktır:

Baba Lujin - Lujin

1.e4 e5 2.♞f3 ♞c6 3.♟c4 ♞d4 4.♞x e5 ♞g5 5.♞x f7 ♞xg2 6.♞f1 ♞xe4+

(Diyagram)

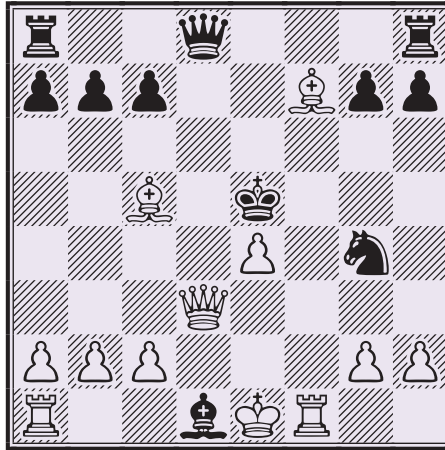
Beyaz hamlededir.

Genç Lujin, babası (Mark Tandy) ile satranç oynarken.

Lujin, babasına ♟e2 oynarsa ♞f3+ ile mat olacağını, ♞e2 oynarsa da vezirini kaybedeceğini söyler. Yenilgiyi kabullenen baba bir oyun daha oynamak istese de durum değişmeyecektir.

Lujin - Baba Lujin

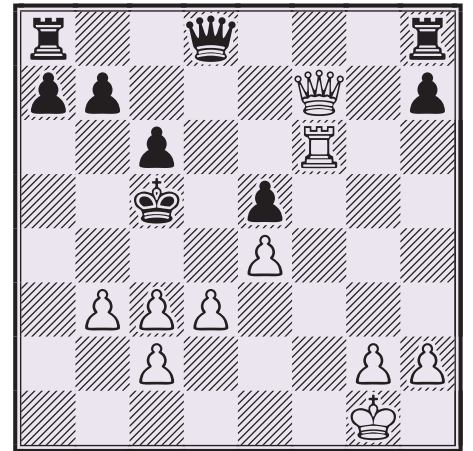

Beyaz hamlededir.

1.♞f5# 1-0

Lujin'in babası bu yenilgi ile öylesine çökmüştür ki onun bu haline katlanamayan Lujin o güzel satranç taşlarını, içinden birini, yıllar sonra Natalia ile tanışmasına vesile olan o beyaz şahı alarak, toprağa gömecektir. Bu başarılı genç oyuncu, kısa süre sonra, parlak şekilde mat ettiği, Valentinov adlı bir adamın dikkatini çekecektir.

Lujin - Leo Valentinov

Beyaz hamlededir.

1.♞xb7! ♞b6 2.♞xc6+! ♟b5+ 3.♞c5+!! ♟xc5 4.♞d5# 1-0

Genç yetenekten etkilenen Valentinov, Lujin'e başarılı bir satranç kariyeri oluşturmayı vaat eder. Bu dönemde eşini yeni kaybeden ancak teyzeye duyduğu ilgisi süren baba bu cazip teklifi hemen kabul edecektir. Bundan sonra geçen dönem içinde, Lujin, dünyanın en ünlü satranç ustalarından biri olacak, Valentinov da bu durumdan bir servet çıkartacaktır. Ancak zaman içinde, Lujin'in satrancında düşüş olduğu dönemler yaşanacak, Valentinov, yıllar sonra onu posası çıkartılmış bir meyve gibi bir kenara atacaktır. Yapayalnız kalan Lujin, sonunda kendini toparlayacak ve dünya şampiyonluğunun en kuvvetli adaylarından biri olarak karşımıza çıkacaktır. İşte Natalia ile karşılaştığı dönem tam bu zamana rastlar.

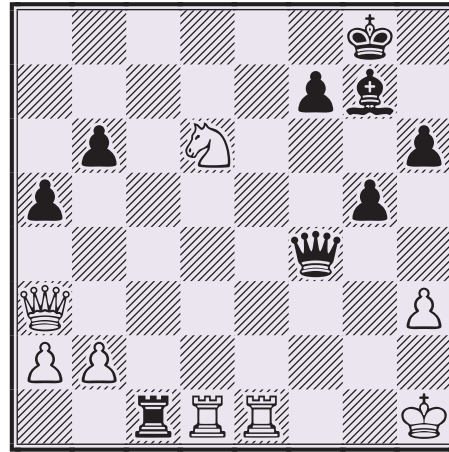
Natalia (Emily Watson) ve Lujin (John Turturro) tanışıyor.

Dünya şampiyonası iki gruba ayrılmış katılımcılar arasında yapılacak, her grubun birincisinin oynayacağı bir final maçı ile şampiyon belirlenecektir. Lujin'in en büyük rakibi diğer grubun favorisi İtalyan usta Turati'dir.

Bir zamanlar, artık işine yaramayacağını düşünerek, bir kenara attığı Lujin'in dünya şampiyonu olmasına katlanamayacağını anlayan Valentinov da otele gelmiş, Turati'ye Lujin hakkında önemli bilgiler vererek ve Lujin üstündeki olumsuz etkisini kullanarak onun turnuvayı kaybetmesi için çalışmaya başlamıştır. Bu arada Natalia, anesinin bütün itirazlarına karşın hayatını Lujin ile birleştirmeye karar vermiştir. Yaşadığı aşk Lujin'in oyununu da olumlu etkilemiş gibi görünmektedir. Valentinov'un olumsuz etkisine karşın, bir taraftan Turati'ye karşı bir savunma planı hazırlarken di-

ğer taraftan da turnuvada karşısına çıkan rakiplerini ardı ardına devirmektedir.

Lujin - Yarışmacı

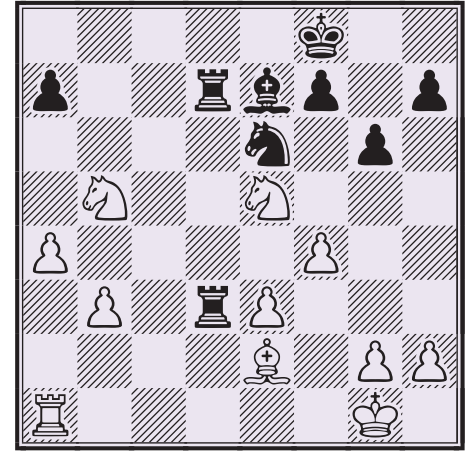

1. ♖e8+ ♜f8 2. ♜x♗f8+ ♜x♗f8 3. ♜f5+ ♜g8

4. ♜f8+ ♜x♗f8 5. ♜d8# [Kuraldışı hamle!] 1-0

Sonunda beklenen olur: Lujin ve Turati gruplarından liderlikle çıkıp final maçı oynamaya hak kazanırlar. Bir savunma üstünde çalışmaya devam eden Lujin, maça gecikmiş, ancak kendinden çok emin bir biçimde gelir. Nefes kesici bir maç başlar. Oyun sonunda her iki usta da zaman sıkışması içindedir.

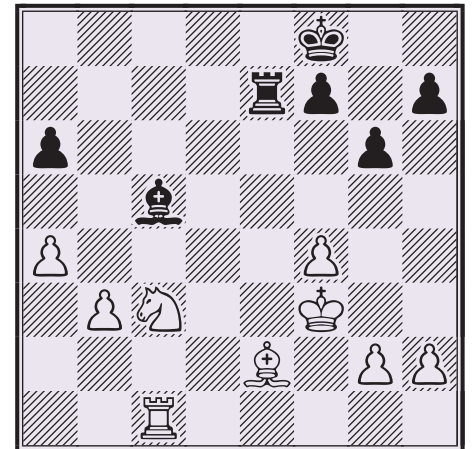
Turati - Lujin

Siyah hamlededir.

1... ♜d2 2. ♜x♗d7+ ♜x♗d7 3. ♜f2 ♜c5 4. ♜f3 ♜e7 5. ♜c1 a6 6. ♜c3 ♜x♗f4! 7. ex♗f4?

(Diyagram)

Siyah hamlededir.

Bu konumda Lujin'in bayrağı düşer! Neyse ki, maçın hakemi oyunun 43. hamlesinde olunduğunu söyler, kırk hamle geçildiği için oyuncuların artık ek süreleri vardır. Lujin, son hamlesini gizlice yazarak hakeme teslim eder: Oyun ertelenmiştir, ertesi gün kalın-

Lujin, final maçında bayrağının düşmek üzere olduğunu fark ediyor.

diğı yerden devam edecektir.

Bu zorlu oyun Lujin'i adeta tüketmiştir. Aklında oyunun olası varyantlarını düşünürken çok hatalı bir hamle yapar: Kapıda Valentinov tarafından ayarlanmış bir taksiye biner. Kafasında, yarıda bıraktığı oyundan başka, hiçbir şey yoktur. En sonunda kazancı bulmanın sarhoşluğuyla taksiden indiğinde tuzağa düşürüldüğünü, kentin dışında kuş uçmaz, kervan geçmez bir yere bırakıldığını anlar. Daha fazla dayanamaz ve kendinden geçer.

Lujin gözlerini hastanede açar. Doktoru, yakınlarına, Lujin'in alkol etkisinde olmadığını, sara nöbeti veya felç geçirmediğini ancak uzun süreli gerginliğe bağlı sinirsel bir çöküş içinde olduğunu açıklar. Lujin'in kesinlikle satranç oynamaması, onun yerine başka uğraşlar bulunması gerektiğini söyler. Natalia, sevgili Lujin'i için bu acı reçeteye uyacaktır.

Lujin'in satrancı bırakmasıyla şampiyona sonuçlanamadan kalmıştır. Turati ve Valentinov sonucun Turati lehine sonlandırılması gerektiğini ileri sürse de hakemlere göre durum son derece açıktır: Yeni bir dünya şampiyonu olmayacaktır. Valentinov, hakemleri, Lujin iyileşene dek şampiyonayı ertelemeye ikna eder. Kendisi de bu sırada bir yolunu bularak Lujin'in oyuna kaldığı yerden devam etmesini sağlamaya çalışacaktır çünkü Lujin'in bu konumda kaybedeceğinden kuşkusu yoktur. Dönemin satranç ustaları ise, yoğun çabalarına karşın, ertelenen konumda siyah ya da beyaz için kesin bir kazanç yolu bulamamışlardır.

Natalia, Lujin'i satrançsız bir yaşam sürmesi için ikna eder. Annesinin bütün karşı çıkışlarına rağmen evlenmekten de vazgeçmez. Kendini toparlayan ve taburcu olan Lujin, düşüne katılmak için kiliseye doğru yol alırken ortaya yine Valentinov çıkar ve onu maçı tamamlaması için zorlar: "Dünya şampiyonluğu Natalia için çok güzel bir düşün hediyesi olur!" Lujin, yaralanmayı göze alarak kendisini arabadan dışarı atar. Ancak bu son ruhsal travma ile artık dengesini bütününüyle yitirmiştir; otelin bahçesini elleriyle kazarak, çocukluğunda gömdüğü satranç taşlarını aramaya başlar, sonra oteldeki odasına çıkar, kapıyı kilitlet ve pencereden atlar!

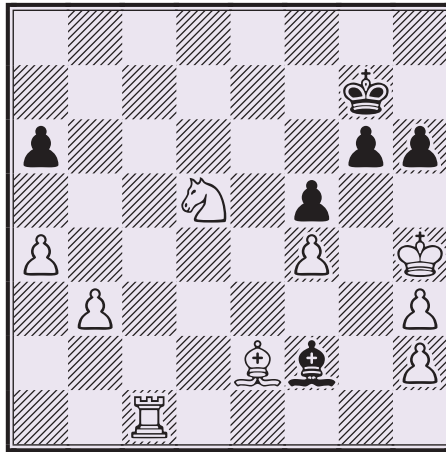
Natalia, Lujin'in kaldığı yerden oyuna devam ediyor.

Lujin'e mütevazı bir cenaze töreni yapılır. Natalia gözyaşları içinde ondan geriye kalan birkaç eşyayı toplarken, Lujin'in yarıda bıraktığı oyun ile ilgili notlarını bulur: Lujin Savunması!

Natalia, gerekli ayarlamalardan sonra Turati'nin karşısına geçer, Lujin'in notlarına dayanarak, oyunu kaldığı yerden devam ettirecektir. Oyunun ertelendiği pozisyon dizilir, hakemler Lujin'in gizli hamlesini okur ve tahtada oynarlar: **1...♖e3+!** Artık oyun, buradan devam edecektir.

2.♘g4 [2.♔f2 ♖xc3+ 3.♔e1 ♖xc1+ →] 2...f5+ 3.♘g5 ♘g7 4.♔d5 ♖h3!! 5.gxh3 h6+ 6.♘h4 ♕f2#

(Diyagram)

Şaşkınlık içindeki Turati, mat olan şahını devirir, Natalia'yı kutlar, hakemler çılgınca alkışlar. Turati "Muhteşem bir savunmaydı" der, "Dünya şampiyonundan inanılmaz bir

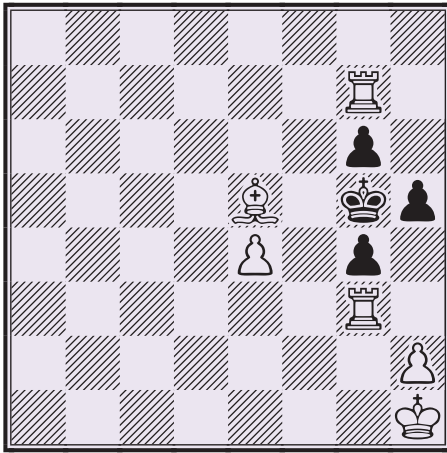
kombinezon!" Natalia ise gökyüzüne gülümseyerek bakar, sanki Lujin oradan kendisini izlemektedir. Ve perde iner.

Vladimir Vladimiroviç Nabokov (1899-1977), Rusya'da aristokrat bir aile içinde doğan, Ekim Devriminden sonra Avrupa'ya, ardından da ABD'ye göç etmek zorunda kalan, dünya edebiyatında saygın bir yer edinmiş usta bir yazardır. Kendisi iyi bir satranç oyuncusu ve satranç problemi yazarı (diyagram) olarak tanınan Nabokov, Lujin Savunması romanını 1930'da Rusça olarak yazmıştır. Nabokov'un, Lujin Savunması'nı yazarken, yakın arkadaşı, Curt von Bardeleben'in yaşamından esinlendiği ileri sürülür. Lujin gibi, toplumla uyum sorunları olan ayrıksı bir kişiliğe sahip olan Bardeleben de 1924'de pencereden atlayarak yaşamına son vermiştir. Satrançseverler, Bardeleben'i, en çok, Steinitz ile oynadığı o ölümsüz oyunun 'kaybedeni' olarak hatırlamaktadır. Bu oyun, Yayın Kurulu Başkanımız Sayın Sabri Koçak tarafından dergimizin ilk sayısında 'Kalenin Dansı' başlığı altında incelenmişti. Orada "Bu sinir bozucu kale yüzünden Bardeleben hiçbir şey söylemeden turnuva salonunu terk ediyor." ifadesini anımsayınca "Terk ediyor ama oradan çıkıp nereye gidiyor?" sorusunun aklıma düştüğünü, endişe ile oyunun oynandığı tarihe baktığımı ve 1895 rakamını görünce de rahatladığımı itiraf etmeliyim.

Vladimir Nabokov, eşi ile satranç oynuyor.

Vladimir Nabokov, 1966

Beyaz oynar, 3 hamlede mat eder.

Çözüm: 1.h3

1...♖h6 2.h4 g5 3.hxg5#

1...♖h4 2.♜xg6 gxh3 3.♙f6#

1...h4 2.♜h7 hxxg3 3.h4#

Lujin Savunması'nı okuyan satrançsever, hem satrancı iyi bilen, hem de edebi gücü dünya çapında olan Nabokov'un kaleminden damlamış, çok güzel satranç imgelerine rastlayacaktır. Yazar, romanında Turati ve Lujin arasındaki final maçını gerçekten de eşsiz güzellikle anlatır: "Başta her şey yumuşak yumuşak, pes perdeden kemanlar gibi gitti. Oyuncular pozisyonlarını ihtiyatla koruyorlar, şu ya da bu taşı oynatıyor ama bunu kibarca, en ufak bir tehdit belirtisi olmadan yapıyorlardı eğer ortada bir tehdit varsa bu tümüyle oyun gereği idi daha çok rakibe orada karşıda

bir koronak kurmasının yararına olacağı'nın ipuçlarını vermek gibiydi, ve rakip, sanki bütün bunlar önemsiz bir şakaymış gibi gülümsüyor, o noktayı sağlama alıyor ve kendisi de bir parça ilerliyordu. Sonra hiçbir uyarı olmaksızın, ince bir akor tınladı. Bu Turati'nin güçlerinden birinin bir çaprazı tutmasıydı. Fakat bununla birlikte, Lujin'in tarafında da tatlı tatlı bir melodi başladı. Bir an gizemli olasılıklar titreşti, sonra her şey yine sessizliğe gömüldü. Turati geri çekildi, içe döndü. Ve bir kez daha iki rakip de ilerlemeye hiç niyetleri yokmuş gibi, kendi karelerine çekidüzen vermekle uğraştılar besleyerek, kaydırarak, yerlerini yurtlarını tanzim ederek- ve sonra başka bir alevlenme oldu, sesler hızla birleşti; iki küçük güç çarpıştı ve ikisi de yok olup gitti: parmakların bir anlık ustaca bir hareketi ve Lujin artık cisimsiz bir güç değil de sadece ağır, sarı bir Piyon olan taşı yerinden alıp yanına, masanın üstüne koydu; Turati'nin parmakları havada çakıp söndü ve deminkine karşılık hareketsiz, siyah bir Piyon da başının üstünde bir şule ile masanın üzerine indirildi. Böyle birdenbire tahtaya dönüşen iki satranç biriminden kurtulunca oyuncular rahatlar gibi oldular ve anlık parlamayı unuttular: fakat, satranç tahtasının o bölümündeki titreşim henüz pek durulmamıştı, bir şeyler biçimlenmek üzereydi... Ama bu sesler arzulanın ilişkinin kurulmasında başarılı olamadılar bir yerlerde, daha başka, derin, karanlık bir nota çalıyordu ve her iki oyuncu da hala titreşmekte olan kareyi bırakıp tahtanın başka bir yeriyile ilgilenmeye başladılar. Ama burada da her şey aniden bitti-

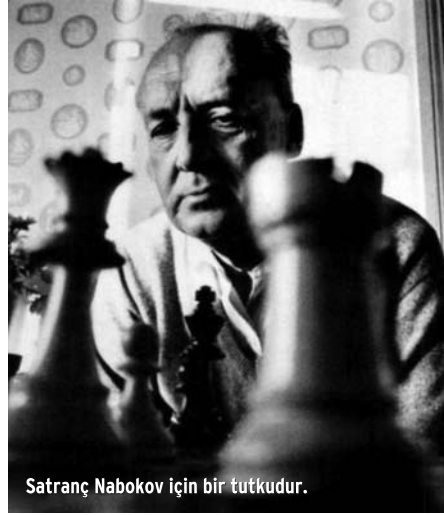
verdi. Tahtadaki en kuvvetli unsurlar birbirlerine birkaç defa borazan sesleriyle seslendiler, yine bir değiş tokuş oldu, ve yine iki satranç gücü oymalı, parlak vernikli hiçlere dönüştüler. Sonra uzun, upuzun bir düşünme molası oldu, Lujin bu sürede tahtadaki bir noktadan çoğaltarak arka arkaya bir düzine hayali oyun kaybetti, sonra parmakları büyüleyici, gevrek, billur gibi bir kombinasyon buldu - bu kombinasyon Turati'nin ilk karşılığında hafif bir çınlamayla çözülüp gitti. Ama Turati bundan sonra bir şey yapmayı başaramadı ve zaman kazanmak için oynarken (satranç evreninde zaman acımasızdır) iki rakip de aynı hamleleri tekrarladılar, tehdit ve savunma, tehdit ve savunma - ama bu arada her ikisi de, bu mekanik hareketlerle hiçbir ortak yanı olmayan en şeytani numarayı düşünüp duruyorlardı. Turati sonunda kombinasyona karar verdi bir anda tahtayı müzikal bir fırtına sardı ve Lujin, fırtınanın içinde inatla, kendi sırası geldiğinde gök gürültülü bir armoniye dönüştürmek için gereken minicik, berrak noktayı aradı. Şimdi tahtadaki her şey canlanmış nefes alıp veriyordu, her şey tek bir fikirde yoğunlaşmış, daha sıkı, sınıksız sarılmıştı; iki taşın yok olması durumu bir an için havayı rahatlatmış ama sonra yine - *agitato*. Lujin'in düşünceleri, vecd dolu ve korkunç labirentlerde geziniyor, arada bir orada onunla aynı şeyi arayan Turati'nin düşünceleriyle karşılaşyordu. İkisi de beyazlarla bu planı daha ileri götürmenin kismet olmayacağını, Turati'nin ritmini kaybetmek üzere olduğunu anlamışlardı. Turati alelacele bir değiş tokuş önerdi ve tahtadaki güçler bir kez daha azaldı. Yeni olasılıklar belirdi ama hala kimse hangi tarafın avantajlı olduğunu kestiremezdi. Lujin, içinde attığı her adımın ürkütücü yankılar yarattığı bir çeşitlemeler labirentini iyice gözden geçirmesini gerektiren bir saldırı hazırlarken uzun uzun düşüncelere daldı: görünüşe bakılırsa, son bir gayret göstermeye ihtiyacı vardı, böylece zafere giden gizli hamleyi bulacaktı... katlanılmaz korkunçlukta bir şey görmüştü, satrancın uçurumvari derinliklerinin tüm dehşetini. Satranç tahtasına baktı ve beyni o ana kadar görülmemiş bir bezginlikle zevkini kaybetti. Ama satranç taşları aman dinlemez; onu sınıksız tutup içlerine çektiler. Bunda dehşet dolu bir yan vardı ama aynı

zamanda tek ahenkte buydu, zira dünyada satrançtan başka ne vardı ki?"

Marleen Gorris, 'Antonia'nın Yazgısı' (Antonia, 1995) filmi ile En İyi Yabancı Film Oscar'ını Hollanda için kazanmakla kalmamış, aynı zamanda benim gönlüme de taht kurmuş önemli bir kadın yönetmendir. Lujin'in çocukluğunu ve gençliğini, Nabokov'un romanına büyük ölçüde sadık kalarak, ustaca geri dönüşlerle örerek izleyiciye anlatmayı başarmıştır. Filmin sonuna eklediği, romanda bulunmayan, sahne sinema seyircisi açısından oldukça doyurucudur. Gorris, erkeklerin daha egemen olduğu satranç dünyasında, Natalia'ya verdiği akıllı, güçlü ve kendi yolunu çizen kadın rolüyle feminist söylemini Antonia'nın Yazgısı'nda kaldığı yerden sürdürüyor.

'Dalgaları Aşmak' (Breaking the Waves, 1996) ve 'Angela'nın Külleri' (Angela's Ashes, 1999) filmlerindeki oyunculuğuyla beni büyüleyen Emily Watson, Lujin Savunması'nda da oldukça başarılı. 'Barton Fink' (Barton Fink, 1991) filmindeki rolüyle aklımızda yer eden, Coen kardeşlerin kült oyuncusu John Turturro, o tedirgin, şaşkın ve kolayca etki altına alınabilir yüz ifadesiyle sanki Lujin rolü için yaratılmış izlenimi veriyor. Turturro'nun oyunculuğu özellikle gerilimli satranç maçı sahnelerinde doruğa çıkıyor.

Filmin bu kadar olumlu yönlerine karşılık eleştirilebilecek noktaları da bulunuyor. Lujin'in sahip olduğu ilk satranç takımı büyüleyici bir güzelliğe sahip olmasına karşın, özellikle satrançsever izleyicinin tahtadaki konumu ilk bakışta anlamasını oldukça zorlaştırıyor. Yönetmenin bazı oyunları, filme ivme katma çabasıyla, fazla hızlı çekmiş olması da tahtada oluşan konumun algılanmasını zorlaştırıyor. Bazı önemli sahnelerde tahtanın önemli bir kısmı kameranın görüş alanı dışında kalıyor. Bütün bu olumsuzlukların, filmdeki oyunların diyagram ve notasyonlarının saptanmasını zorlaştırdığını, bu nedenle, okuyucuya ulaştırdığım verilerde küçük bir hata payı olabileceğini belirtmek isterim. Daha önce tanıttığım önemli

satranç filmlerinde olduğu gibi, bu filmin yazılarından da bir satranç danışmanı olduğunu anlıyoruz: John Speelman. Kısa bir araştırmanın ardından, adının yazımında bir harf hatası olduğunu ve bazı kaynaklarda "Jon Speelman" olarak da geçen Jonathan Speelman'dan bahsedildiğini keşfediyorum. Speelman, bir dönem FIDE dünya sıralamasında dördüncülüğe kadar yükselmiş, kuvvetli bir büyükusta. Ondan, bu güzel film için hatasız satranç konumları bekleme hakkına sahip olduğumu düşünsem de ne yazık ki öyle olmuyor. Lujin'in babasıyla oynadığı iki oyun oldukça ilkel düzeyde kalıyor. Lujin'in, final maçından hemen önce, şampiyonada oynadığı son konum, geçen sayımızda söz ettiğim, 'Yüz Yüze' (Knight Moves, 1992) filminde kullanılan konuma çok benzer olmasına karşın, satranç danışmanı burada çok büyük bir hata yapıyor; açmazdaki kaleyle şah çekip mat ediyor. Diğer taraftan yarıda kalan oyunda, her ne kadar ♖h3!! hamlesinin bulunması zor olsa da, o denli uzun zaman içinde satrançseverlerin kazancı bulması ve Turati'nin, Lujin'i maça devam etmeye zorlamak yerine oyunu terk etmesi beklenirdi. Filmi izlerken, satrançsever izleyicinin aklına takılması gereken bir başka soru da halihazırdaki dünya şampiyonunun kim olduğudur. Şampiyona sırasında ne Lujin, ne Turati, ne de bir başkası bu unvanı taşıyor görünmektedir. Acaba şampiyon tahtında ölmüş, tacını elinden kimse alamadan mı göçmüştür bu dünyadan?

Nabokov'un satrançla bu kadar iç içe olmasına karşın, okuyucu ve/veya izleyici Lujin Savunması romanında ve filmde hafif bir hayal kırıklığı yaşar. Romanın ve aynı adı taşıyan filmin başlığından, bir satranç ustasının, çağdaşı olan bir rakibinin en iyi oynadığı açılışına karşı, güçlü bir savunma geliştirme çabasına girdiği çıkarımı yapılır. Marshall'ın 1909'da kaybettiği maçtan sonra, İspanyol Açılışına karşı Capablanca için hazırladığı ve 1918'e kadar sabırla beklettiği ünlü "Marshall Atak" benzeri bir kurgu, satrançsever okurun beklentisini yeterince karşılayabilirdi. Oyunun sonunda bile Lujin'den bir "savunma" beklentisi içine girmek satrançsever izleyici için göz tırmalayıcı hale gelmektedir.

Son sözümüz de 'Tehlikeli Hamleler' ve 'Yüz Yüze'den sonra 'Lujin Savunması' filminde de karşımıza çıkan ve kendilerine başvuran her hastaya satranç oynamayı yasaklayan doktorlara olsun. Bugüne dek sinema, edebiyat, satranç ve tıp dünyası içinde uzun zaman geçirmiş ve saçlarını bu atmosferde ağartmaya başlamış biri olarak söylemeliyim ki tıp eğitiminde böyle bir bilgi öğretilmemektedir. Satranç hekimler arasında öteden beri sevilen, oynanan ve oynanması önerilen bir oyundur. Bardeleben ve Lujin gibi oyunu bırakıp gidenler de çıkacaktır elbette. Elimizden ne gelir ki, onları Bülent Ecevit'in o güzel 'Şah' şiirinin dizeleri ile uğurlamaktan başka? "Bırakıp ardında akları, karaları; \ Yürüdü gitti özgür, \ Yürüdü gitti bir başına..."

Kaynaklar

- 1- <http://www.imdb.com/title/tt0211492/> (Erişim tarihi: 25.07.2011)
- 2- Chess in the Movies, Bob Basalla, Thinkers' Press Wonderworks, 2005.
- 3- Lujin Savunması, Vladimir Nabokov (Türkçesi, Rana Tekcan), İletişim Yayınları, 2. Baskı, İstanbul, 2008.
- 4- Unutulmaz Oyunlar: Kalenin Dansı, Sabri Koçak, Mavikale, 2009.